ifagallery

ir

UZ R?GU P?C NIANS?M – IR MAGAZINE

Latvij? joproj?m liekas, ka katrs v?rds kaut ko noz?m?. ??n? attiec?bas ir paviršas un nekas netiek labots, bet mests ?r?, nov?rojusi m?ksliniece Zane Mellupe. Par identit?ti, dz?vojot starp div?m valst?m, run? ar? vi?as darbi izst?d? Restart.

– Text by Ieva Puke

Teksts — Ieva Puķe
Foto — Dmitrijs Suļžics, F64

Uz Rīgu pēc niansēm

Latvijā joprojām liekas, ka katrs vārds kaut ko nozīmē. Ķīnā attiecības ir paviršas un nekas netiek labots, bet mests ārā, novērojusi mākslinieceZane Mellupe. Par identitāti, dzīvojot starp divām valstīm, runā arī viņas darbi izstādē *Restart*

SATIEKOTIES intervijai, Zane man uzdāvina zīdpapīrā ietītu roku krēma kārbiņu, vāciņš apdrukāts hieroglifiem. Austrumu pieklājības tradīcijas! Es savukārt trāpu desmitniekā ar biezpienmaizi, ko piedāvāju pie tējas. Šanhajā, kur latviešu mākslinieceDzīvo, grūti nopirkt pat visparastāko saldējumu – ķīnieši, kuru organismā trūkstot kāda fermenta piena produktu šķelšanai, tos uzturā lieto maz.

Ekscotiskajā zemē pavadījusi gandrīz 15 gadus, Zane Mellupe (35) Rīgā atgriežas tik bieži, lai neaizmirstu ierastās garšas. Šoreiz viesojas kā Rīgas Fotogrāfijas biennāles centrālās izstādes *Restart* dalībniece. Izstāde līdz 12. jūnijam apskatāma Rīgas Mākslas telpā. Mellupe uztur saikni ar profesionālajām aprindām dzimtenē, viņas darbi iekļauti arī 2015. gada *Latvijas fotogrāfijas gadagrāmatā*. Cik atšķirīgā vidē tie top, mēdz atklāt ne tikai paši attēli, bet arī mazas replikas un vērojumi, ko Zane, tik draudzīga un komunikabla, iekļauj mūsu sarunā.

«Ak, tur kāds vingro,» ieminos, pa biroja logu saskatot kustīgu siluetu blakusloģā. «Ķīnā parkos arī visu laiku cilvēki vingro, jau piecos sešos no rīta, ļoti organizēti, grupās – vēdekļu dejas un zobenu dejas,» viņa aktīvi atsaucas. «Vai arī aiz kājām pakaras koku zaros ar galvu uz leju – tā varot izvairīties no insulta. Sešdesmit, septiņdesmit gadus vecie karājas otrādi! Vienreizēji! Vecie ļaudis Ķīnā tiešām ir ļoti aktīvi, ier uz āra tropažiorjom, staigā atpakaļmitā – tā

Divus gadus nodzīvojusi Anglijā, nolēma atgriezties nevis Latvijā, bet Ķīnā. «Piedzīvojuma, pieredzes dēļ»

skaitās koordinācijas trenēšana.» Bilstu, ka mums Latvijā ir pavisam citāds priekšstats par Ķīnu, no kuras cilvēki bēg, – darba pārslodze, pārapdzīvotība, smogs, autoritāra valdība... «Redz, es esmu joprojām Ķīnā,» Zane smejas.

PIRMAIS FOTO – JAU DZEMDĪBĀS

Savu dzīves scenāriju Zane Mellupe veidojusi mērķtiecīgi. Pabeigusi Rīgas 1. ģimnāziju, sāka Latvijas Universitātē studēt sinoloģiju un paralēli mācīties fotografēt Rīgas 34. arodskolā. «Fotogrāfija man patīk jau no bērna kājas,» viņa iesaucas. «Mans krustēvs ir fotogrāfs Vilnis Auziņš, gāju uz Skolēnu pili, kur bija fotokursi, modeļu kursi, arī modelēšanā pieņoļņījos vidusskolas laikā.»

Jau piedzimstot viena no pirmajām lietām, ko Zane ieraudzīja, bijusi fotokameras acs! Mamma Anita Mellupe, vēlākā grāmatu autore un izdevēja, tolaik *Padomju Jaunatnes* žurnāliste, izcīnīja, ka Rīgas Dzemdību namā dokumentēt meitas nākšanu pasaulē varēja ierasties kolēģis Imants Prēdelis. «Bilde ar mani ginekoloģes Ilonas Auziņas rokās tika publicēta *Padomju Jaunatnes* pirmajā lappusē. Tas bija 1981. gads, dzemdībās ielaist vīrieti un vēl ar kameru!»

Uz Ķīnu Zane aizbrauca 2000. gadā. Ieguva stipendiju, lai mācītos ķīniešu valodu un režiju Šanhajas Teātra akadēmijā. Viens akadēmiskais grāds viņai ir ķīniešu valodā un literatūrā, otrs – fotogrāfijā, ko pēc pieciem Ķīnā pavadītiem gadiem izstudēja maģistrantūrā Londonas Mākslas universitātē. Divus gadus nodzīvojusi Anglijā, nolēma atgriezties nevis Latvijā, bet Ķīnā.

«Ķīnā iespējas tomēr ir daudz lielākas, sistēma vēl tikai veidojas, kultūra aug, kamēr Eiropa stagnē. Ķīna ļoti apzinās kultūrindustriju nepieciešamību – arī piedzīvojuma, pieredzes dēļ. Arvien vairāk viss tiek pirkts ar telefona starpniecību tiešsaistē, un kur tu vēl vari atrast kādu reālu pieredzi? Kultūrā.»

Mellupes mākslas galerija Šanhajā *Whywhyart*, ko viņa labprātāk sauc par mākslas telpu vai mākslas organizāciju, aktīvi sadarbojas ar Ķīnas pašvaldībām. «Viens no pēdējiem projektiem – mums izdevās saglabāt kopienas slimnīcu.» 20 dažādu mākslinieku piedalījās akcijā, katrs definēja kādu slimību, ko vajadzētu ārstēt šajā slimnīcā, veidoja instalācijas.

IR CILVĒKS – PERSONĪBA

Zanes Mellupes darbi no izstādes *Restart*

Māksliniece no Amerikas Monika Lina, kas pēta zāļu tēmu, piemēram, antidepresantu izplatību, veidoja gleznas no tabletēm. Cita māksliniece Ebija Robinsone pati sagērbās kā ārste, izjautāja cilvēkus un dokumentēja to. Zane atsāta angļu valodā izrādošās avīzes *Shanghai Daily* kopiju: Ķīniešu žurnālists tajā uzteic gan viņas lielisko iniciatīvu, gan tekošo mandarīnu valodu.

Latvietes kontā ir arī citi vērtīgi projekti. 2007. gadā, kad viņa atgriezās Ķīnā pēc mācībām Londonā, kopā ar franču mākslinieku Tomasu Šarverā izveidoja mākslas kolektīvus *Liu Dao* un *Islandš*. «Pati strādāju gan ar fotogrāfiju, gan multimedijiem, gan *LED* mākslu. Paši*k Islandš* – ārzemnieku un ķīniešu kopa – ir pazīstama ne tikai Ķīnā, bet arī citur pasaulē. Pēc četriem gadiem atdalījos no šī pasākuma, divus gadus ar domubiedriem veidoju mākslas ielu Šanhajā. Sarunāju telpas gan no pašvaldības, gan vietējiem cilvēkiem. Rekonstruējot pārvērtu tās par rezidenču, izstāžu un performanču vietām. Pēc pusotra gada īre kļuva tik augsta, pieprasījums pēc telpām tik liels, ka mākslinieki vairs nebija iespējas tās noturēt. Es apņēmos, ka tā var notikt, un tā ir interesanta tēma – kā vispār noturēt mākslu pilsētas centrā? *Yongkang* iela ir populārākā eiropiešu restorānu un bāru iela Šanhajā.»

Zanes mākslas galerija bija spiesta pārcelties uz citām telpām līdzās minētajai kopienas slimnīcai. «Sanāk diezgan daudz strādāt ar muzejiem, interesantām lokācijām, veidot jaunu dialogu,» viņa stāsta. «Pēc kopienas slimnīcas nākamais projekts bija *Babel Mr* – Bābelē mani. Izvēlējāmies konkrētu vidi, kurā dažādi mākslinieki runā par to, kā urbanizācija ietekmē cilvēkus.» To atbalstīja vairākas ārzemju vēstniecības, arī Latvijas vēstniecība, vietējās pašvaldības, mākslas vide un prese. «Klāpēc šādas lietas liekas interesantas Ķīnas valdībai? Tur ir pilsētas attīstības diskurss. Cenzūra, protams, pastāv, bet arvien vairāk strādā ar mākslu mestem, kur ir liela apmeklētība, atrak ap 5000 cilvēku dienā. Tur nedrīkst izmantot nekādas kartes, neko, kas saistīts ar Mao Dzedunu, reliģijas motīvus.»

WhywhyArt studijā, kur pašlaik ir vācu instalāciju mākslinieka Rolanda Darjesa izstāde, Mellupe pirms tam uzaicinājusi arī latviešus parādīt savus darbus – video un instalāciju meistaru Krišu Salmani un Arti Nimani, slavenā stikla velosipēda autoru.

SĒRFO STARP KULTŪRĀM

Ar latviešiem, kuru Šanhajā ir aptuveni 50, Zane ikdienā tiekas maz. Vairāk sanāk komunicēt ar ārzemju mākslinieku kopienu un vīra, franču inženiera Martina Gutāra tautiešiem, to skaits vēsturiski šajā pilsētā sasniedz 30 000. «Vīrietim ir pat savi restorāni. Patiesībā Šanhajā ir visas pasaules ēdienu klāsts, jo tā ir visinternacionālākā no Ķīnas pilsētām,» piezīmē Zane.

Māksliniece ir dzirdējusi, ka ik pa sepārņiem astorjiem gadiem esot veseligi mainīt ne tikai darbavietu, bet ārzemēs dzīvojošajiem cilvēkiem uz kādu brīdi arī atgriezties mājās. «Es šo periodu kaut kā nokavēju, bet tagad man ir divarpus gadus vecs dēls Drago (serbu valodā – dārgais), par kura identitāti jādomā. Drago ķīniski runā desmitreiz labāk nekā jebkurā citā valodā. Mums ir ķīniešu auklīte. Bērnudārzi viņā dzird ķīniešu un angļu, mājās – franču, latviešu un ķīniešu valodu. Latviešu valodas «atbalsta grupa» diemžēl ir vismazākā, identitātes jautājums kļūst arvien aktuālāks. Kā viņš sevi izjutīs? Cik ļoti sabiedrība viņu pieņems? Ķīniešiem, kas Francijā padzīvojuši piecus gadus, jau liekas, ka viņi ir franči. Eiropietim kļūt par ķīnieti – tas ir daudz ilgāks process. Pret viņu nekad neizturēsies kā pret savējo,» Zane spriež. Vēlāk viņa kopā ar savu darbu attēliem e-pastā atsūta burvīga blonda zēna fotogrāfiju.

Ģimenē viņi ir pārtraukuši, ka pēc pāris gadiem tiešām atkal skatīsies Eiropas virzienā. «Man ir draugi, kas jau 30 gadus nodzīvojuši Ķīnā un ik pa brīdim joprojām aizdomājas – kurā vietā tu palec? Viegļāk ir tiem, kas precējušies ar ķīniešiem,» Zane secina. Vai jaunības maksimālismā esi ļoti atvērts pieņemt citādību, bet pēc tam sāc saprast, cik ļoti tava kultūra tevi velk atpakaļ? «Jā, noteikti. Man un arī viram Ķīnā nav valodas problēmu, taču daudzi ārzemnieki pat pēc 15 gadiem nerunā ķīniski. Bet arī mums pietrūkst laiks, kad būs jāatgriežas.»

Ar dēlu Drago Gutāru

Zane ceļo izstādes atklāšanā Šanhajā

FOTO NO PERSONĪGĀ ARHĪVA

Protams, internets mūsdienās palīdz uzturēt saites ar Eiropu, ārzemniekiem Ķīnā piecējams arī aizdiegtais *Facebook* un *Google* – tikai jāiegādājas īpaša programmatūra. Lai cilnītos ar nevēlamās informācijas iekļūšanu viņu informācijas telpā, Ķīna nelauj vienlaikus izmantot ārzemju un ķīniešu vietnes, skaidro Zane. Viņas rutīna – nemitīga pārslēgšanās no vienas interneta vides otrā. Tīkli ļoti ir sadalīti – bruģēta ekliklīkšķa starp kultūrām, kas daudzos aspektos ir par konfliktējošas.

«Man pietrūkst cilvēku attiecību, kādas tās ir Latvijā,» viņa atzīstas. «Latvieši mentalitāte, pieeja. Latvijā liekas, ka katrs vārds kaut ko nozīmē. Cilvēki ir daudz uzmanīgāki. Ķīnā attiecības ir ļoti plakas, ļoti paviršas. Ķīnā un pasaulē vispār bieži vien liekas, ka nekas neliek labots, viss tiek mests ārā – gan emocionāli, gan priekšmetiski. Kaut kas ir iepīšis – ai, nopirks jaunu. Viss nemitīgi tiek atjaunināts. Visiem ir jaunākie aifoni. Izrādīšanās, «sejas» veidošana, ko apliecina tavi priekšmeti, Ķīnā ir daudz agresīvāka. Viss ir ļoti uz biznesu orientēts, cilvēki var būt publiski diezgan rupji cits pret citu, uzvesties kā masa. Ķīnas metro ar ruporu vispirms tiek paziņots «izkāpiet!», pēc tam – «iekāpiet!», lai nebūtu pretmasu sadurstmes. Cilvēku ir tik daudz, ka tad, ja būsi piekāpīgs pret ļaužiem, tu nekad neiekāpsi. Šī masa spēlē lomu komunikācijā. Latvijā citam pret citu ir lielāka saudzība.»

SLEPKAVĪBU FOTOIZMEKLĒTĀJA

Dzīvojot Ķīnā, Zane vēl labāk ir sapratusi savu identitāti – ai, kāda viņa tomēr ir latviete!

«Īpaši pietrūkst dabas. Šanhaja ir tik liela, pilsētas saplūst cita ar citu, nekad nebeidzas,» viņa saka. «Mēs dzīvojam vecā franču koncesijas mājā, ir tāda dabīgāka sajūta, bet no pilsētas tikt ārā tik un tā ir ļoti grūti. Sienas, sienas, sienas... Kaeru reizi, kad atbraucu uz Latviju, ir tā – āāā...» viņa ar visu spēku ievelk un izpūš elpu. «Šī iemesla dēļ ārzemniekiem, kas dzīvo Ķīnā, ir pieprasīti psihiatra pakalpojumi. Pavadīt laiku dabā – tas veicina tavu spriestspēju, harmonizē psihi.»

Gan Ķīnas kolorits, gan emigrācija, protams, dažādos veidos ietekmē Zanes mākslinieces darbību. Viņa ir izveidojusi ķīniešu terminoloģijas vārdnīcu attēlos. Ir strādājusi ar atrastiem parastas ķīniešu ģimenes fotonegatīviem, «lai mētājās uz ielas kā līdojoši maisiņi». Ir animējusi rentgena attēlus, ko dabūjusi no rentgenu savācējiem – Ķīnā ir tāda profesija.

«Protams, šie darbi joprojām vairāk runā nevis par Ķīnu, bet par mani,» viņa secina.

Arī izstādē *Restart* viņa reflektē par identitātes tēmu. Uz āmuriem un šķērēm uzdrukājusi pašportretus. «Runāju par to, kā cilvēks, esot svešā sabiedrībā, kļūst par instrumentu citai sistēmai.» Pašportretus, kas tapuši, gaidot Drago, simboliski uzklājusi uz koka saknes. «Bērna parādīšanās ir atgriešanās pie pamatvērtībām, šis jautājums kļūst vēl aktuālāks, jo savas vērtības jāspēj replicēt bērna acīs.» Citā miniserijā māksliniece no ārzemnieces skatpunkta iztīrzā aktīvas Ķīnas problēmas. «Izvēlos divas lokācijas, kur notiekuši nekustamā īpašuma noziegumi – ir tikuši sadedzināti cilvēki, jo viņi nav vēlējušies atstāt vecās mājas. Ir pašlaicu projektu, kas tiks

> «Izrādīšanās, «sejas» veidošana, ko apliecina tavi priekšmeti, Ķīnā ir daudz agresīvāka. Viss ir ļoti uz biznesu orientēts, cilvēki var būt publiski diezgan rupji cits pret citu, uzvesties kā masa»

policisti, veicu faktīvu izmeklēšanu. Tad pemu šo ēku sienu gabalus, uz kuriem uzdrukāju fotogrāfijas.»

Pašlaik Zane no mītnes valsts cenšas izrauties vismaz divreiz gadā: vienreiz uz Franciju, vienreiz – uz Latviju. «Drago vasarā būs jāmēģina laist latviešu bērnudārzā, lai mācās valodu,» apņēmīgi paziņo.

«Man ir ebreju draudzene no Krievijas, kura saka – kāpēc tu nerunā ar viņu krieviski? Kāda jēga tai latviešu valodai? Pragmatiski pieejot, tiešām krievu valoda būtu izdevīgāka. Bet, ja mēs par visu domātu tādos terminos, kas ir izdevīgāk, tad varētu aizmirst par ļoti daudzām lietām. Par mākslu tad var aizmirst jau sen.»

Ja Zane vēl ko labu gribētu paveikt dzīvē, tā būtu Rīgas popularizēšana. Lai viņas dzimtā vieta ārzemnieku acīs no bijušas PSRS pilsētas – šķela kāleja ir spēkā vēl joprojām – kļūtu par mākslas galamērķi. Lai šeit rastos daudz vairāk iespēju mākslinieciskiem atrīstīties, lai pēc viņu darbiem būtu pieprasījums. «Pašlaik Latvijā nav mākslas tirgus, bet to var mainīt lieli pasākumi – tie veicina gan mākslas plūsmu, gan kolekcionāru plūsmu,» Zane aizrautīgi iesaucas.

Ķīnā tagad mākslas telpas ir pat lielveikalu pagrabos! «Monē izstādi ieliek mollā...?! Jā, tā bija, un organizētāji nopelnīja miljonus, arī iesaistītie biznesi bija prieciģi. Pašlaik notiek līdzīga Dali izstāde.» ●

GenĒra
Akreditēta kliniski diagnostiskā laboratorija SIA GenĒra piedāvā
DAŽĀDUS DNS TESTUS
✓ Paternitātes noteikšana
✓ Uztura DNS tests (svara korekcijai)
✓ Žilbēra sindroms
✓ Trombofīliju risks
✓ Celiakijas risks
✓ Hemohromatoze
✓ Laktozes intolerance pieaugušajiem
✓ Biežāk sastopamās trisomijas u. c. DNS testi
Pieteikšanās
pa tālr. 67425241,
e-pasts: info@genera.lv
www.genera.lv,
Adrese: Rātsupītes iela 1 k-1, Rīga, LV-1067
Ārstniecības iestādes reģistrācijas Nr. 0100-68301